

Joanna Szponar-Seroka

**PRAWO DZIEDZICZENIA
W KONSTYTUCJI RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

STRESZCZENIE

Prawo dziedziczenia, choć potraktowane przez ustawodawcę na równi z prawem własności, w doktrynie omawiane jest marginalnie i albo wspomniane przy okazji analizy konstytucyjnej regulacji prawa własności, albo pomijane. Choć prawo dziedziczenia jest funkcjonalnie związane z prawem własności, to jednak nie należy odbierać mu przymiotu prawa podmiotowego, zaś jego ochronie – rangi zasady ustrojowej. Prawo to ma niezaprzeczną doniosłość prawną i można mówić o nim w pewnym oderwaniu od prawa własności. Zakresy podmiotowe prawa własności i prawa dziedziczenia nie pokrywają się w odniesieniu do osób, którym przysługują powyższe prawa. Prawo własności daje jednostce możliwość rozporządzania jej własnością *inter vivos* i *mortis causa*. Prawo dziedziczenia chroni możliwość rozporządzania własnością jednostki *mortis causa* oraz ochrania interes spadkobierców tej jednostki, czego prawo własności już nie czyni. Prawo dziedziczenia i jego ochrona przysługują zarówno spadkodawcy, jak i spadkobiercy.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej odnosi się bezpośrednio do prawa dziedziczenia w dwóch artykułach. Pierwszym z nich jest art. 21 znajdujący się w rozdziale I ustawy zasadniczej zatytułowanym „Rzeczpospolita”, zawierającym katalog zasad ustroju państwa. Drugim z artykułów polskiej Konstytucji dotyczącym prawa dziedziczenia jest art. 64 umiejscowiony w jej rozdziale II pt. „Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela”. Konstytucja RP gwarantuje istnienie prawa dziedziczenia w art. 64, zaś jego ochronę – w art. 21. Artykuł 21 ujmuje prawo dziedziczenia od strony zobowiązań państwa, zaś art. 64 – od strony praw podmiotowych jednostki. Fakt umieszczenia w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej prawa dziedziczenia pomimo możliwości jego wywiedzenia – w pewnym zakresie – z samej regulacji prawa własności, świadczy o chęci podkreślenia jego doniosłości prawnej przez ustawodawcę.

W celu scharakteryzowania konstytucyjnego prawa dziedziczenia naszkicowałam jego ewolucję w polskim porządku prawnym, uwzględniając proces tworzenia obecnie obowiązujących przepisów poprzez odniesienie się do projektów Konstytucji i prac Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego. Sięgnęłam również do regulacji międzynarodowych i unijnych, aby przeanalizować miejsce prawa dziedziczenia w umowach międzynarodowych oraz ustawach zasadniczych poszczególnych państw Unii Europejskiej. Podjęłam też próbę ujęcia istoty prawa dziedziczenia i jego relacji z innymi pojęciami konstytucyjnymi. Ponadto wskazałam zakres podmiotowy i przedmiotowy tego prawa. Dla weryfikacji moich tez niezbędne było także porównanie regulacji tego prawa z przepisami dotyczącymi prawa własności. Z uwagi na specyfikę regulacji konstytucyjnej zasadne jest uregulowanie szczegółowych kwestii związanych z prawem dziedziczenia i jego ochroną w przepisach rangi ustawowej. Istotnym elementem pracy była więc próba udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy przepisy te dostatecznie odzwierciedlają założenia przyjęte przez ustawodawcę w treści ustawy zasadniczej i czy w związku z tym zapewniają odpowiednią realizację przepisów konstytucyjnych.

Praca składa się ze wstępu, czterech rozdziałów i zakończenia. Pierwszy rozdział ma charakter wprowadzający. Omówione w nim zostało prawo dziedziczenia jako przedmiot regulacji międzynarodowych oraz unijnych. Przedstawione zostały także modele regulacji prawa dziedziczenia w konstytucjach innych państw europejskich. Zobrazowałam uregulowania związane z prawem dziedziczenia w poprzednich polskich konstytucjach. W drugim rozdziale omówiona została zasada ochrony dziedziczenia wynikająca z art. 21 Konstytucji. Wyjaśnione zostało więc samo pojęcie zasad ustroju, a także miejsce zasady ochrony prawa dziedziczenia w polskim katalogu naczelných zasad ustroju. W trzecim rozdziale analizie poddane zostało prawo dziedziczenia jako konstytucyjne prawo jednostki wynikające z art. 64 ustawy zasadniczej. W tym celu scharakteryzowane zostało pojęcie konstytucyjnych praw i wolności jednostki, a także praw podmiotowych, a następnie została przeprowadzona analiza prawa dziedziczenia jako jednego z tych praw. Czwarty rozdział poświęcony został realizacji konstytucyjnego prawa dziedziczenia w innych aktach prawnych, a więc instytucjom innych gałęzi prawa, przede wszystkim prawa cywilnego, wpływającym na realizację prawa dziedziczenia, tzn. z jednej strony zapewniającym jego wypełnienie, a z drugiej – mogącym je ograniczać.

Zbadany został też wpływ regulacji unijnych na krajowy porządek prawny w zakresie dziedziczenia.

Zagadnienia objęte tematyką pracy mają istotne znaczenie zarówno z punktu widzenia prawa konstytucyjnego, jak i prawa cywilnego. Prawo dziedziczenia i jego ochrona mają swoje źródło w ustawie zasadniczej (art. 21 i 64), zaś do ich konkretyzacji dochodzi w treści ustaw (przede wszystkim Kodeksu cywilnego). Jest ono również przedmiotem orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego oraz ma wpływ na obywateli Rzeczypospolitej Polskiej w ich życiu codziennym. W związku z powyższym oraz wobec marginalnego potraktowania tego prawa w doktrynie, zagadnienie konstytucyjnego prawa dziedziczenia jest interesującym i ważnym tematem, który zasługiwał na kompleksową analizę.